

TAXONOMICAL NOTES AND CHECKLISTS

Ukrainian flora checklist. 12: family Boraginaceae (incl. *Heliotropiaceae*, *Hydrophyllaceae*) (Boraginales, Angiosperms)

Mykola M. FEDORONCHUK

Affiliation

M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Correspondence

Mykola Fedoronchuk
m.fedoronchuk@ukr.net

Funding information

not support

Co-ordinating Editor

Ivan Moysiienko

Data

Received: 03 September 2024

Revised: 19 November 2024

Accepted: 20 December 2024

e-ISSN 2308–9628

doi: 10.32999/ksu1990-553X/2024-20-4-1

ABSTRACT

Materials and methods: herbarium collections, literature data, field observations.

Nomenclature: POWO 2024, World Plants 2024, Euro+Med 2024.

Results: In the flora of Ukraine, the family *Boraginaceae*, including *Heliotropiaceae* (genera *Heliotropium*, *Argusia*) and *Hydrophyllaceae* (genus *Phacelia*), includes 32 genera and 100 species (including cultivated ones). Two more species can potentially be found in Ukraine (*Myosotis variabilis*, *Pulmonaria officinalis*). The genus *Anchusa* is represented by 12 species, including two species of the genus *Lycopsis* (*L. arvensis* = *Anchusa arvensis*; *L. orientalis* = *A. ovata*). *Anchusa popovii*, previously cited in the Ukrainian taxonomic literature as a separate species, is a taxonomic synonym of *A. ochroleuca*. A synonym of *Buglossoides rochelii* is *B. czernjajevii*. New to the flora of Ukraine are the genera *Cynoglottis*, isolated from the genus *Anchusa* (*Cynoglottis barrelieri* = *Anchusa barrelieri*), *Iberodes*, isolated from the genus *Omphalodes* (*Iberodes linifolia* = *Omphalodes linifolia*, cultivated), *Memoremea*, also isolated from the genus *Omphalodes* (*Memoremea scorpioides* = *Omphalodes scorpioides*) and *Pontechium*, isolated from the genus *Echium* (*Pontechium maculatum* = *Echium maculatum*). *Argusia sibirica* (= *Tournefortia sibirica*) is considered to be part of the genus *Heliotropium* (*H. sibiricum*). *Lappula semicineta*, previously cited in the Ukrainian taxonomic literature as a separate species, is a taxonomic synonym of *L. heteracantha*. In Ukraine, 19 species of the genus *Myosotis* are known to exist. *Myosotis laxa* is a North American-Norwegian species/subspecies and was erroneously cited for Ukraine (instead of *Myosotis cespitosa*). Synonyms of *Myosotis scorpioides* are *M. laxiflora* and *M. strigulosa*, which were given as separate species. *Myosotis stricta* was previously mistakenly cited for Ukraine as *Myosotis micrantha*, the name of which is synonymous with a completely different species, *Arnebia decumbens*, which does not grow in Ukraine. In the Carpathians and western regions, it is possible to find *Myosotis variabilis* (*M. decumbens* subsp. *variabilis*), which is erroneously cited as *M. decumbens*. However, the type species/subspecies grows only in Scandinavia and Western Europe and does not enter Ukraine. Significant nomenclatural changes have occurred in the genus *Onosma*. In particular, the taxonomic synonym of *O. arenaria* is *O. graniticola*. The synonym of *O. simplicissima* is *O. tanaitica*. Synonyms for *Onosma tinctoria* are *O. pseudotinctoria* and *O. subtinctoria*. Synonyms for *Onosma visianii* are *O. lipskyi* and *O. macrochaeta*. There are also nomenclatural changes in the genus *Symphytum*. Synonyms of the typical *Symphytum officinale* are *S. besseri* and *S. microcalyx*. The name *S. popovii* is synonymous with *S. tuberosum* subsp. *angustifolium*. It differs from the typical Western European *S. tuberosum* subsp. *tuberosum* by having fewer stem leaves, sepals shorter than the corolla tube, a longer corolla and smaller nuts.

KEYWORDS

annotated list, distribution, species, subspecies, genus, family, systematics, nomenclature, synonyms, herbarium specimens

CITATION

Fedoronchuk, M.M. (2024). Ukrainian flora checklist. 12: Family Boraginaceae (incl. *Heliotropiaceae*, *Hydrophyllaceae*) (Boraginales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* 20 (4): 361–377. doi: 10.32999/ksu1990-553X/2024-20-4-1

ВСТУП

Пропонована стаття продовжує серію попередніх публікацій про таксономічний склад і номенклатуру видів судинних рослин флори України із родин губоцвіті (*Lamiaceae* Martinov) (Fedoronchuk 2022a), бобові (*Fabaceae* Lindl.) (Fedoronchuk 2022b), зонтичні (*Apiaceae* Lindl.) та аралієві (*Araliaceae* Juss.) (Fedoronchuk 2022c), розові (*Rosaceae* Juss.) (Fedoronchuk 2022d), гвоздикові (*Caryophyllaceae* Juss.) (Fedoronchuk 2023a), товстолисті (*Crassulaceae* J.St.-Hil.), агрусові (*Grossulariaceae* DC.), столисникові (*Haloragaceae* R.Br.), ломикаменеві (*Saxifragaceae* Juss.), берізкові (*Convolvulaceae* Juss. s. l., incl. *Cuscutaceae* Dumort.) та пасльонові (*Solanaceae* Juss.) (Fedoronchuk 2023b), жимолостеві (*Caprifoliaceae* Juss, incl. *Dipsacaceae* Juss., *Linnaeaceae* Barcklund, *Valerianaceae* Batsch), калинові (*Viburnaceae* Raf., incl. *Adoxaceae* E.Mey., *Sambucaceae* Batsch. ex Borkh.), плакунові (*Lythraceae* J.St.-Hil. s. l., incl. *Punicaceae* Bercht. & J.Presl, *Trapaceae* Dumort.), онагрові (*Onagraceae* Juss.) та миртові (*Myrtaceae* Juss.) (Fedoronchuk 2023c), ебенові (*Ebenaceae* Gürke), первоцвітові (*Primulaceae* Batsch ex Borkh.), актинідієві (*Actinidiaceae* Engl. & Gilg) та вересові (*Ericaceae* Juss.) (Fedoronchuk 2023d), чистові (*Cistaceae* Juss.), мальвові (*Malvaceae* Juss., incl. *Tiliaceae* Juss.) та тимелеєві (*Thymelaeaceae* Juss.) (Fedoronchuk 2024a), молочайні (*Euphorbiaceae* Juss.) та філантові (*Phyllanthaceae* Martinov) (Fedoronchuk 2024b), геранієві (*Geraniaceae* Juss.) та льонові (*Linaceae* DC. ex Perleb) (Fedoronchuk 2024c). У цій статті наведено анований список видів родини *Boraginaceae* Juss. (incl. *Heliotropiaceae* Schrad., incl. *Hydrophyllaceae* R.Br.).

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Базовою основою пропонованого списку видів родини *Boraginaceae* (incl. *Heliotropiaceae*, incl. *Hydrophyllaceae*) порядку Boraginales Juss. ex Bercht. & J.Presl є номенклатурне зведення судинних рослин флори України (Mosyakin & Fedoronchuk 1999). Робота також базується на критичному аналізі таксономічного складу з опрацюванням гербарних колекцій, матеріалів власних польових досліджень, а також літературних джерел, з урахуванням нових узагальнених даних морфологічних та молекулярно-філогенетичних досліджень. У роботі також використані номенклатурні та таксономічні онлайн бази даних (POWO 2024, World Plants 2024, Euro+Med 2024). Для кожного виду вказано його поширення, а в примітках (у разі потреби) – таксономічні, номенклатурні чи хорологічні коментарі. Назви родів та видів, а також їхні синоніми (у круглих дужках) наведені за абетковим принципом. У квадратних дужках додатково наведені альтернативно прийнятні на сьогодні назви (виділені напівжирним курсивом). Зірочкою (*) позначені культивовані рослини, знаком оклику (!) – натуралізовані культивовані рослини («втікачі з культури»), знаком питання (?) – рослини, поширення яких потребує підтвердження. Ботаніко-географічні райони, представлені у хорологічних діагнозах, наведені відповідно до геоботанічного районування території України (Shelag-Sosonko 1985). Флористичне районування Українських Карпат прийняте за В. Чопиком (Chopyk 1969). В окремих випадках вказані також більш конкретні місцезнаходження (зазначено адміністративні райони). Поширення видів на території України наведено за достовірними джерелами (флорами, визначниками, опублікованими науковими статтями в журналах ботанічного профілю, а також на основі опрацьованих гербарних матеріалів).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ОБГОВОРЕННЯ

BORAGINACEAE Juss. (incl. *Heliotropiaceae* Schrad. et *Hydrophyllaceae* R.Br.)

За класифікацією групи філогенезу покритонасінних рослин (Angiosperm 2016) порядок *Boraginales* Juss. ex Bercht. & J.Presl, 1820 (incl. *Cordiales* Mart., 1835; *Ehretiales* Mart., 1835) представлений родиною *Boraginaceae* Juss. (з включенням до її складу також *Cordiaceae* R.Br. ex Dumort., 1829, *nom. cons.*; *Ehretiaceae* Mart., 1827, *nom. cons.*; *Heliotropiaceae* Schrad., 1819, *nom. cons.* та *Hydrophyllaceae* R.Br., 1817, *nom. cons.*). У системі М. Чейза та Дж. Ревіла (Chase & Reveal 2009) родина *Boraginaceae* не була включена до жодного з порядків, згодом ці автори (Reveal & Chase 2011) виділили її в окремий порядок *Boraginales*, а через рік Дж. Ревіл (Reveal, 2012) включив її до *Solanales* (Mosyakin 2013). Широке розуміння обсягу родини *Boraginaceae* є доцільним з огляду на морфологічну та філогенетичну єдність групи. Але оскільки три основні групи *Boraginaceae* s. l., які представлені у флорі України (і відповідають широко визнаним підродинам *Boraginoideae* Arn., *Heliotropoideae* Arn. та *Hydrophyllloideae* Burnett), очевидно, є монофілетичними, то припустимо і їхнє визнання як окремих родин *Boraginaceae* s. str., *Heliotropiaceae* та *Hydrophyllaceae*. Проте навряд чи це доцільно, оскільки тоді логічно буде піднести до рангу родини ще три або чотири інші підродини (які не представлені у флорі України), довівши кількість виділених з *Boraginaceae* s. l. родин мінімум до 5 або й навіть 8 (Mosyakin 2013). У такому широкому трактуванні родина *Boraginaceae* (incl. *Cordiaceae*, *Ehretiaceae*, *Heliotropiaceae*, *Hydrophyllaceae*) налічує 158 родів та близько 3350 видів, поширених по всій земній кулі. В Україні родина *Boraginaceae*, з включенням до її складу *Heliotropiaceae* (роди *Heliotropium* L., *Argusia* Voehm.) та *Hydrophyllaceae* (рід *Phacelia* Juss.) налічує 32 роди і 100 видів, які часто зростають як бур'яни на полях, вздовж доріг, по засмічених місцях, залізничних насипах, біля жител тощо.

AEGONYCHON Gray

Три види, поширених в основному в Європі, Малій та Передній Азії та в Південно-Східній Азії. В Україні – один вид.

Aegonychon purpurocaeruleum (L.) Holub (*Buglossoides purpurocaerulea* (L.) I.M.Johnst.; *Lithospermum purpurocaeruleum* L.)

- В Карпатах (Закарпатська низовина), Розточчі-Опіллі, Лісостепу, рідше в Степу та в Гірському Криму, до яйл).

ALKANNA Tausch

Близько 70 видів, поширених в Південній Європі, Північній Африці, Малій та Передній Азії. В Україні – один вид.

***!Alkanna tinctoria** Tausch [*Alkanna tinctoria* Tausch subsp. *tinctoria*] (*Alkanna tinctoria* (L.) DC., *nom. illig.*; *Alkanna tuberculata* (Forssk.) Meikle, *nom. illeg.*, *Alkanna tuberculata* Greuter; *Anchusa tinctoria* (L.) L.; *Anchusa tuberculata* Forssk.; *Lithospermum tinctorium* L.)

- Культивується в Криму та іноді дичавіє (півд.). Технічна культура, з коренів якої можна виробляти темночервону фарбу. Вид раніше (Mosyakin & Fedoronchuk 1999, Onyshchenko et al. 2022) наводився як *Alkanna tuberculata* (Forssk.) Meikle.

AMSINCKIA Lehm.

13 видів, поширених в дикому стані в Північній та Південній Америці, а також на Далекому Сході. В Україні – один вид.

***Amsinckia calycina** (Moris) Chater

- Вперше наведено для Одеси (морський порт) Т.В. Васильєвою (Mosyakin & Fedoronchuk 1999), як адвентивна рослина, що занесена з Південної Америки.

ANCHUSA L.

35 видів, поширених головним чином в Середземномор'ї, частково в Європі, Західній Азії, Північній та Південній Африці. В Україні – 12 видів.

Anchusa arvensis (L.) M.Bieb. (*Lycopsis arvensis* L.; *Lycopsis arvensis* L. subsp. *occidentalis* Kusn.; *Lycopsis undulata* Gilib., nom. illeg.)

- В лісових, рідше лісостепових районах та в Криму, зрідка. Вид раніше наводився як *Lycopsis arvensis* L.

Anchusa azurea Mill. [*Anchusa azurea* Mill. var. *azurea*] (*Anchusa italica* Retz.)

- В Лісостепу, Степу та в Криму (переважно в гірських та приморських районах), а також як занесена рослина в Закарпатській (Ужгородський район) та Чернівецькій (Вижницький район) областях. Раніше для України вид наводився під назвою *Anchusa italica* Retz. (Dobrochaeva 1957, 1981, 1987).

Anchusa gmelinii Ledeb.

- В Лісостепу (південь) і Степу; рідше на Поліссі (околиці Києва). За літературни даними (Dobroczaeva 1957) гібридує з *A. officinalis* L., *A. procera* Besser ex Link, *A. ochroleuca* M.Bieb. (= *A. popovii* (Guşul.) Dobroczaeva).

Anchusa leptophylla Roem. & Schult. [*Anchusa leptophylla* Roem. & Schult. subsp. *leptophylla*]

- В Криму, часто; дуже рідко в Правобережному Лісостепу (Хмельницька область), Правобережному Злаково-Лучному Степу (Кіровоградська область), Правобережному Злаковому Степу (околиці Миколаєва).

Anchusa ochroleuca M.Bieb. (*Anchusa ochroleuca* M.Bieb. subsp. *popovii* Guşul.; *Anchusa popovii* (Guşul.) Dobroczaeva)

- В Правобережному Поліссі, зрідка; Правобережному та Лівобережному Лісостепу, зрідка; Донецькому Лісостепу, Правобережному та Лівобережному Злаково-Лучному Степу. Раніше вид наводився як *Anchusa popovii* (Guşul.) Dobroczaeva.

Anchusa officinalis L. [*Anchusa officinalis* L. subsp. *officinalis*]

- В лісових районах, Лісостепу, рідше на Поліссі і в Степу.

Anchusa ovata Lehm. (*Anchusa arvensis* (L.) M.Bieb. subsp. *orientalis* (L.) Kuntze; *Anchusa orientalis* (L.) Rchb.f.; *Lycopsis orientalis* L.; *Lycopsis taurica* Steven)

- В Степу, рідше в Лісостепу і в Гірському Криму. Вид раніше (Dobrochaeva 1957, 1981, 1987, Mosyakin & Fedoronchuk 1999, Yena 2012) наводився як *Lycopsis orientalis* L. Дуже близький до *Anchusa arvensis* (L.) M.Bieb., від якого відрізняється лише дещо ширшими листками, рідшими завійками (при плодах з розсунутими квітками), зірчасто розпростертими при плодах чашолистками, дещо коротшою трубочкою чашечки, зігнутою нижче її середини.

Anchusa procera Besser ex Link (*Anchusa ochroleuca* M.Bieb. subsp. *procera* (Besser ex Link) Nyman)

- В Передкарпатті, на Поліссі (південь), Західному, Правобережному, Лівобережному та Донецькому Лісостепу, Правобережному та Лівобережному Злаково-Лучному Степу, Правобережному та Лівобережному Злаковому Степу.

Anchusa pseudochroleuca Des.-Shost.

- В Закарпатті (околиці Ужгорода) та в південно-західній частині Лісостепу і Степу. Гібридує з *A. procera* Besser ex Link.

Anchusa pusilla Guşul.

- В Криму (Керченський півострів).

Anchusa stylosa M.Bieb. [*Anchusa stylosa* M.Bieb. subsp. *stylosa*]

- В Причорномор'ї (південь: Херсонська область) та в Криму (лісостепові та гірські райони), розсіяно.

Anchusa thessala Boiss. ex Spruner

- В Криму (степові і лісостепові райони), рідко.

ASPERUGO L.

Монотипний рід, поширений майже по всій Європі, Азії і на півночі Африки.

Asperugo procumbens L.

- По всій Україні, включно з Кримом, як злісний бур'ян; в Карпатах лише біля підніжжя гір.

BORAGO L.

5 видів, поширених в Середземномор'ї. В Україні – один вид.

*!**Borago officinalis** L. (*Borago advena* Gilib., nom. illeg.; *Borago aspera* Gilib., nom. illeg.)

• Розсіяно по всіх районах; для Криму наводиться як здичавіла рослина (біля Нікітського ботанічного саду) (Dobroczkaeva 1957), але за спостереженнями С. Кожевникова з М. Рубцовим та А. Єни (Yena 2012) в Криму вид не виявлений. Іноді культивується як медоносна рослина.

BRUNNERA Steven

Три види, поширених на Кавказі, Малій Азії, Західному і Східному Сибіру. В Україні – один вид.

***Brunnera macrophylla** (Adams) I.M.Jonst. (*Myosotis macrophylla* Adams, 1805; *Myosotis macrophylla* M.Bieb., 1808)

• Вирощується на квітниках як красива декоративна рослина.

BUGLOSSOIDES Moench

6 видів, поширених в Європі, Сибіру, Малій й Південно-Східній Азії та Північній Африці. В Україні – 4 види.

Buglossoides arvensis (L.) I.M.Jonst. [***Buglossoides arvensis*** (L.) I.M.Jonst. subsp. *arvensis*] (*Lithospermum arvense* L.)

• По всій Україні, включно з Кримом. Вид раніше наводився як *Lithospermum arvense* L. (Dobroczkaeva 1957).

Buglossoides rochellii (Friv.) Stoyanov, Mátis & Sennikov (*Buglossoides czernjajevii* (Klokov ex Des.-Shost.) Czerep.; *Lithospermum czernjajevii* Klokov ex Des.-Shost.; *Lithospermum rochellii* Friv.)

• В Лісостепу і Степу, часто; на Поліссі, зрідка. Цитується також для Криму (World Plants 2024). Вид раніше наводився як *Lithospermum czernjajevii* Klokov (Dobroczkaeva 1957) чи *Buglossoides czernjajevii* (Klokov ex Des.-Shost.) Czerep. (Mosyakin & Fedoronchuk 1999). Дуже близький до залозистоопушених зразків балканського *Buglossoides tenuiflora* (L.f.) I.M.Jonst. і його таксономічний статус на сьогодні ще остаточно не з'ясований. Гібридує в місцях сумісного зростання з *B. arvensis*.

Buglossoides sibthorpiana (Griseb.) Czerep. [***Buglossoides sibthorpiana*** (Griseb.) subsp. *sibthorpiana* (Griseb.) R.Fern.] (*Lithospermum sibthorpiana* Griseb.)

• На крайньому півдні Степу, рідко та в Криму, в літоральній смугі.

Buglossoides tenuiflora (L.f.) I.M.Jonst. (*Lithospermum tenuiflora* L.f.)

• В Криму (околиці Ялти).

CERINTHE L.

6 видів, поширених в Європі, Середземномор'ї і Західній Азії. В Україні – один вид.

Cerinth minor L. [***Cerinth minor*** L. subsp. *minor*] (*Cerinth quinque maculata* Wahlenb.)

• В Передкарпатті, Розточчі-Опіллі, Поліссі, зрідка; в Лісостепу, Степу та в Криму, звичайно.

CYNOGLOSSUM L.

75 видів, поширених в помірній і субтропічній зонах, а також в горах північної півкулі. В Україні – три види.

Cynoglossum creticum Mill. (*Cynoglossum pictum* Aiton)

• У південній частині Правобережного Степу, рідко; в Криму досить часто. Вид раніше наводився як *Cynoglossum pictum* Aiton (Dobroczkaeva 1957).

Cynoglossum germanicum Jacq. (*Cynoglossum montanum* auct. non L.)

• В Криму (в основному на Південному березі Криму та в гірських районах). Вид раніше наводився як *Cynoglossum montanum* L. (Dobroczkaeva 1957).

Cynoglossum officinale L. (*Cynoglossum foetens* Gilib., nom. illeg.)

• Повсюдно, включно з Кримом (в Карпатах і в Криму – лише до підніжжя гір).

CYNOGLOTTIS (Guşul.) Vural & Kit Tan

Два види (один з яких представлений трьома підвидами), поширених в Середземномор'ї, Угорщині та Малій Азії. В Україні – один вид. Рід *Cynoglottis* виділений на основі підроду *Cynoglottis* роду *Anchusa* L.

Cynoglottis barrelieri (All.) Vural & Kit Tan [*Cynoglotis barrelieri* (All.) Vitman subsp. *barrelieri*] (*Anchusa barrelieri* (All.) Vitman; *Anchusa barrelieri lusus peterfii* Soó; *Buglossus barrelieri* All.; *Myosotis barrelieri* Besser ex Steud., not validly publ.)

- В Розточчі-Опіллі, Західному і Правобережному Лісостепу, рідко в Карпатах (Закарпатська область, Виноградів, Чорна гора) та Передкарпатті (Чернівецька область). В POWO 2024 наводиться для Криму, але не вказується для материкової частини України, а в базі даних Word Plants 2024 вказується як для материкової частини України так і для Криму. Вид раніше наводився у складі роду *Anchusa* (як *Anchusa barrelieri* (All.) Vitman).

ЕЧИУМ Tourn. ex L.

Близько 70 видів, поширених головним чином в Середземноморській області, на островах Атлантики і в Південній Африці. В Україні – 3 види.

Echium biebersteinii (Lacaita) Dobroc. [*Echium italicum* L. subsp. *biebersteinii* (Lacaita) Greuter & Burdet] (*Echium italicum* L. var. *biebersteinii* Lacaita; *Echium pyramidatum* DC.)

- В південній частині Степу та в Криму (степові та гірські райони). В POWO 2024 для Криму наводиться також типовий підвид – *Echium italicum* subsp. *italicum*, можливо помилково, який відрізняється від subsp. *biebersteinii* мало розгалуженими і менш шорстко-опушеними стеблами та вузькоциліндричними, стиснутими суцвіттями, тоді як для кримських рослин *E. biebersteinii* (= *E. italicum* subsp. *biebersteinii*) характерне шорске, відстовбурчено-щетинисте опушення і, в залежності від умов зростання, стебла, як і суцвіття, можуть мати різну ступінь розгалуження.

Echium plantagineum L. (*Echium lycopsis* L., nom. rej.; *Echium violaceum* L.)

- Наводиться для околиць Києва (як занесена рослина), а також для Криму (Білогорський район, Алуштинська міська рада, околиці Гурзуфа, Фрунзенського).

Echium vulgare L. [*Echium vulgare* L. subsp. *vulgare*] (*Echium tuberculatum* Gilib., nom. illeg.)

- По всій материковій частині України та в Криму.

ЕРИТРИХІУМ Schrad. ex Gaudin

Близько 80 видів, поширених в основному в холодних зонах Азії, частково Європи і західної частини Північної Америки. В Україні – один вид (підвид).

Eritrichium nanum (L.) Schrad. ex Gaudin subsp. **jankaе** (Simonk.) Jáv. (*Eritrichium jankaе* Simonk.; *Eritrichium nanum* (L.) Schrad. ex Gaudin var. *jankaе* (Simonk.) Brand; *Myosotis nana* All.)

- Раніше повідомлялося (Chopyk & Fedoronchuk 2015), що *Eritrichium nanum* відомий з Румунських Карпат (Буковинські Карпати, верхів'я р. Молдави), на межі з Україною і висловлювалося припущення, що можливо вид буде знайдений і в Українських Карпатах. Нещодавно з'явилося повідомлення (Moysiyenko et al. 2022), що в околицях м. Калуша (Івано-Франківська область) на скелях Довбуша (висота 639 м н.р.м., 49.04240° N, 23.68305° E, 15 July 2014, A. Levon) було знайдено три рослини невідомого походження, які ідентифіковані як *Eritrichium nanum* (L.) Gaudin. Зростання в Україні потребує підтвердження, але це може бути не типовий вид *Eritrichium nanum* s. str., а підвид subsp. *jankaе*, що поширений в Румунії (типовий підвид subsp. *nanum* поширений в південній частині Західної Європи, і в Румунію не заходить).

НАСКЕЛІА Opiz

Близько 55 видів, поширених в основному в Північній Америці і Євразії. В Україні – один вид.

Nackelia deflexa (Wahlenb.) Opiz (*Lappula deflexa* (Wahlenb.) Garcke; *Myosotis deflexa* Wahlenb.)

- На Поліссі (Волинська, Житомирська області), Розточчі-Опіллі (Тернопільська область, окол. м. Кременець) і в Лісостепу (Хмельницька, Кіровоградська область), дуже рідко.

HELIOTROPIMUM Tourn. ex L.

Близько 250 видів, поширених в теплих і помірних зонах обох півкуль. В Україні 6 видів (разом з культивованим).

***Heliotropium arborescens** L. (*Heliotropium odoratum* Moench; *Heliotropium peruvianum* L.)

- Часто культивується як декоративна рослина в садах і парках під назвою *Heliotropium peruvianum* L.

Heliotropium europaeum L. (*Heliotropium europaeum* L. var. *stevenianum* (Andrz.) Schmalh.; *Heliotropium stevenianum* Andrz.; *Heliotropium subcanescens* Steven)

- В Лісостепу, зрідка; Степу (часто) та в Криму. Такі ознаки, як дещо менші з вужчим відгином віночки та дрібніші горішки, якими відрізняється *H. stevenianum* від *H. europaeum* не є достатньо вагомими, щоб визнавати *H. stevenianum* за окремий вид, як вважає Д.Доброцаєва (Dobrocaeva 1957, 1981, 1987). В POWO 2024 для України наводяться обидва види, що є неприйнятним. Синонімом *H. europaeum* є також *Heliotropium subcanescens* Steven, що наводиться в Чеклісті (Mosyakin & Fedoronchuk 1999) як окремий вид з помилковим авторством (*Heliotropium subcanescens* Andrz. & Besser ex Steven).

Heliotropium dolosum De Not. (*Heliotropium incanescens* Andrz.; *Heliotropium littorale* Dobrocz., non Steven)

- В південних степових районах та в Криму; як занесена рослина в Лівобережному Лісостепу (околиці Харкова). Для України вид раніше (Dobrocaeva 1957) наводився як *Heliotropium littorale* Steven, що є синонімом зовсім іншого виду – *Heliotropium ellipticum* Ledeb.

Heliotropium ellipticum Ledeb. (*Heliotropium eichwaldii* Steud.; *Heliotropium europaeum* L. var. *ellipticum* (Ledeb.) Regel; *Heliotropium littorale* Steven; *Heliotropium parviflorum* Steven ex Boiss.)

- В Степу (південь, на приморських пісках), зрідка в Лівобережному Лісостепу (околиці Харкова, Мерефи, як занесена рослина) та в Криму. *Heliotropium littorale* Steven є синонімом *H. ellipticum* Ledeb., а не *H. dolosum* De Not., як це показано в чеклісті (Mosyakin & Fedoronchuk 1999), що є помилкою.

Heliotropium suaveolens M.Bieb. (*Heliotropium inodorum* Szov. ex Steven; *Heliotropium intermedium* Andrz.; *Heliotropium odorum* Szov. ex Steven)

- На Поділлі (півд.), в Степу (південь) та в Криму. Вид раніше наводився або під однією назвою: *H. suaveolens* (Dobrocaeva 1957), або одночасно під двома назвами: *H. suaveolens* і *H. intermedium* (Dobrocaeva 1981, 1987, Mosyakin & Fedoronchuk 1999).

Heliotropium sibiricum (L.) J.I.M.Melo [*Heliotropium sibiricum* (L.) J.I.M.Melo var. *sibiricum*] (*Argusia sibirica* (L.) Dandy; *Meserschmidia sibirica* (L.) L.; *Tournefortia sibirica* L.)

- В Степу, рідше в південній частині Лісостепу та Поліссі (як занесена рослина). Вид раніше наводився як *Tournefortia sibirica* L. (Dobrocaeva 1957) або *Argusia sibirica* (L.) Dandy (Dobrocaeva 1981, 1987, Mosyakin & Fedoronchuk 1999).

IBERODES M.Serrano, R.Carbajal & S.Ortiz

5 видів, поширених в Південно-Західній Європі (Франція, Португалія, Іспанія), що нині перебувають під загрозою зникнення. Рід нещодавно виділений португальськими ботаніками (Otero *et al.* 2019) з роду *Omphalodes* Mill. на основі інтегрального аналізу – поєднання морфометричних та молекулярних даних з парапатрією та симпатрією (видоутворенням, яке відбувається в умовах постійного потоку генів, коли немає чітких бар'єрів між популяціями, при якому нові види виникають на основі популяцій з ареалами, що значною мірою перекриваються, або збігаються). В Україні – один вид.

*!**Iberodes linifolia** (L.) M.Serrano, R.Carbajal & S.Ortiz (*Cynoglossum linifolia* L.; *Omphalodes linifolia* (L.) Moench)

- По всій Україні, де культивується на квітниках і газонах як декоративна рослина; нерідко дичавіє.

LAPPULA Moench

Близько 80 видів, поширених в основному в помірній зоні північної півкулі, частково в Північній Африці та Австралії. В Україні – 4 види.

Lappula barbata (M.Bieb.) Gürke (*Echinosperrum barbatum* (M.Bieb.) Lehm.; *Myosotis barbata* M.Bieb.)

- В лісостепових та степових районах східної частини України та в Криму.

Lappula heteracantha (Ledeb.) Gürke (*Echinosperrum heteracanthum* Ledeb.; *Echinosperrum semicinatum* Steven; *Lappula heteracantha* (Ledeb.) Gürke subsp. *heterocarpa* (Klokov & Artemczuk) Holub; *Lappula heterocarpa* Klokov & Artemczuk; *Lappula semicinata* (Steven) Popov; *Lappula squarrosa* (Retz.) Dumort. subsp. *heteracantha* (Ledeb.) Chater)

- На Передкарпатті (по Черемошу), в Західному Лісостепу (по Дністру і Смотричу), Опіллі та в Криму; наводиться також для Правобережного Злаково-Лучного Степу, рідко. Вид раніше наводили як *Lappula semicinata* (Steven) Popov, описаного Х. Стевеном із Заліщиків Тернопільської області під назвою *Echinosperrum semicinatum* Steven. Але, як пізніше було встановлено, ці рослини майже нічим не відрізняються від волзьких, описаних К. Ледебуром під назвою *Echinosperrum heteracanthum* Ledeb.

Lappula patula (Lehm.) Menyh. (*Echinosperrum patulum* Lehm.)

- В Степу, в південній частині Лісостепу та в Криму, звичайно; дуже рідко на Поліссі (вид наводився в минулому для околиць Києва: Дарниця).

Lappula squarrosa (Retz.) Dumort. (*Lappula consanguinea* (Fisch. & C.A.Mey) Gürke; *Lappula echinata* Delarbre; *Lappula echinata* Gilib. ex Kuntze, nom. superfl.; *Lappula myosotis* Moench; *Myosotis lappula* L.; *Myosotis squarrosa* Retz.)

- По всій Україні, включно з Кримом. Раніше вид одночасно наводився під двома назвами – як *Lappula consanguinea* (Fisch. & C.A.Mey) Gürke і *Lappula echinata* Gilib. (Dobroczaeva 1957), або як *Lappula consanguinea* (Fisch. & C.A.Mey) Gürke і *Lappula squarrosa* (Retz.) Dumort. (Dobroczaeva 1981, 1987, Mosyakin & Fedoronchuk 1999).

LITHOSPERMUM L.

Близько 85 видів, поширених головним чином в країнах Середземномор'я. В Україні – один вид.

Lithospermum officinale L. (*Lithospermum majus* Gilib., nom. illeg.)

- По всій Україні, включно з Кримом.

MEMOREMEA A.Ortero, Jim.Mejias, Valcárcel & P.Vargas

Монотипний рід, виділений нещодавно з роду *Omphalodes* Mill. на основі мікроморфологічних ознак плоду (апикальним прикріпленням насінневого рубчика і порожнистим краєм горішка) та молекулярних даних (послідовностей ITS і 68 trnL – trnF) (Otero *et al.* 2014).

Memoremea scorpioides (Haenke) A.Otero, Jim.Mejias, Valcárcel & P.Vargas (= *Omphalodes scorpioides* (Haenke) Schrank).

- У лісостепових і північних степових районах, рідше в лісовій зоні.

MOLTZIA Lehm.

Близько 6 видів, поширених на Балканах та Близькому Сході. В Україні – один вид.

Moltkia coerulea (Willd.) Lehm. (*Onosma coerulea* Willd.)

- В Криму, дуже рідко: наводиться для с. Лагерне (колишні Нижні Кози) Судакська міська рада. В POWO 2024 для Криму не наводиться, але наводиться для Криму в базі даних Word Plants 2024.

MYOSOTIS L.

Близько 155 видів, поширених майже по всій Земній кулі (крім Південної Америки, Аравійського півострова та Гренландії). В Україні – близько 20 видів (достовірно відомо 19).

Myosotis alpestris F.W.Schmidt [*Myosotis alpestris* F.W.Schmidt subsp. *alpestris*]

- В Карпатах (високогір'я).

Myosotis arvensis (L.) Hill [*Myosotis arvensis* (L.) Hill subsp. *arvensis*] (*Myosotis scorpioides* L. var. *arvensis* L.)

- По всій Україні, включно з Кримом.

Myosotis cespitosa Schultz [*Myosotis laxa* Lehm. subsp. *cespitosa* (Schultz) Hyl. ex Nordhl] (*Myosotis laxa* auct. fl. ukr., non Lehm.; *Myosotis lingulata* Lehm.; *Myosotis scorpioides* subsp. *cespitosa* (Schultz) F.Hermann)

- По всій Україні, включно з Кримом. Вид раніше (Dobroczaeva 1957, Mosyakin & Fedoronchuk 1999, Yena 2012) помилково наводився як *Myosotis laxa* Lehm. s. str. Це північноамерикансько-норвезький вид/підвид і для України наводився помилково (замість *Myosotis cespitosa* Schultz).

Myosotis discolor Pers. [*Myosotis discolor* Pers. subsp. *discolor*] (*Myosotis arvensis* (L.) Hill var. *versicolor* Pers.; *Myosotis versicolor* (Pers.) Sm.)

- В західній частині лісових і лісостепових районах; наводиться також для Криму (Yena 2012), можливо помилково. У «Флорі УРСР» (т. 8) Д.М. Доброчаєвою (Dobroczaeva 1957) вид наводиться під синонімічною назвою *Myosotis versicolor* (Pers.) Sm.

Myosotis incrassata Guss. (*Myosotis idaea* Boiss. & Heldr.)

- В Криму (в основному в східній частині). Вид раніше (Dobroczaeva 1957) наводився як *Myosotis idaea* Boiss. & Heldr. Габітуально нагадує *Myosotis litoralis* Steven ex M.Bieb., через що їх постійно змішували, але все таки відрізняється добре виявленим стеблом, з кількома листками нижче суцвіття, темноглубим віночком та дещо довшою чашечкою – 3–4 мм завдовжки (у *M. litoralis* стебло (коли воно розвинене) не улинене нижче суцвіття, віночок білий, чашечка 2–3 мм завдовжки).

Myosotis lithospermifolia (Willd.) Hornem. (*Myosotis montana* M.Bieb., nom. illeg., non *Myosotis montana* Besser, nom. illeg.; *Myosotis scorpioides* L. var. *lithospermifolia* Willd.)

- В Гірському Криму. Вид близький до балканського *Myosotis suaveolens* Waldst. & Kit. ex Willd.

Myosotis lithuanica (Schmalh.) Besser ex Dobrocz. (*Myosotis palustris* (L.) L. subsp. *lithuanica* (Schmalh.) Tzvelev; *Myosotis palustris* (L.) L. var. *lithuanica* Schmalh.)

- На Поліссі (Київська та Рівненська області). З групи видів, близьких до *Myosotis scorpioides* L. aggr. (*M. scorpioides* L. s. str., *M. cespitosa* Schultz, *M. nemorosa* Besser), від яких відрізняється здебільшого дещо довшим від чашечки стовпчиком після цвітіння.

Myosotis litoralis Steven ex M.Bieb.

- В Криму (в приморській частині: передгір'я та Південний берег Криму), рідко.

Myosotis ludomilae Zaver.

- В Західному Лісостепу (Тернопільська область: Кременецький район). З групи видів, близьких до *Myosotis sylvatica* Ehrh. ex Hornem. (*M. sylvatica* s. str., *M. popovii* Dobrocz.), від яких здебільшого відрізняється густішим опушенням. Видовий статус сумнівний, але в цитованих електронних базах даних визнається.

Myosotis nemorosa Besser (*Myosotis palustris* (L.) L. subsp. *nemorosa* (Besser) Soó; *Myosotis scorpioides* L. var. *nemorosa* (Besser) M.M.Ivanova)

- В Карпатах, Волинському і Житомирському Поліссі, Розточчі-Опіллі, Західному Лісостепу. Вид з групи спорідненості *Myosotis scorpioides* L. aggr. (див. *M. lithuanica*). Від близьких видів відрізняється притиснутими донизу волосками на нижніх листках зі споду.

Myosotis popovii Dobrocz.

- Лісостепові і степові райони, рідше на Поліссі та в передгір'ях Криму. З групи близьких видів *Myosotis sylvatica* Ehrh. ex Hoffm. aggr. Видовий статус сумнівний. Можливо є синонімом *Myosotis sylvatica* Ehrh. ex Hoffm.

Myosotis ramosissima Rochel ex Schult. [*Myosotis ramosissima* Rochel ex Schult. subsp. *ramosissima*] (*Myosotis collina* auct., non Hoffm.: М.Попов, 1959, Фл. СССР, 19: 382; Доброчаєва, 1957, Фл. УРСР, 8: 478; *Myosotis hispida* D.F.K.Schltld.)

- В лісових і лісостепових районах, рідше в Степу, а також в Криму. У «Флорі УРСР» Д. Доброчаєвою (Dobroczaeva 1957) вид помилково наведений як *Myosotis collina* Hoffm., назва якого є синонімом зовсім іншого виду – *Myosotis discolor* Pers., s. str., але в пізніших обробках (Dobroczaeva 1981, 1987) ця помилка була виправлена.

Myosotis refracta Boiss. [*Myosotis refracta* Boiss. subsp. *refracta*]

- В Гірському Криму, дуже рідко (відомо лише з гори Опук (Керченський півострів) і околиць Судака).

Myosotis scorpioides L. [*Myosotis scorpioides* L. subsp. *scorpioides* L.] (*Myosotis laxiflora* Rchb.; *Myosotis palustris* (L.) Hill, nom. illeg.; *Myosotis scorpioides* L. var. *palustris* L.; *Myosotis strigulosa* Rchb.; *Scorpioides glaber* Gilib., nom. illeg.)

- На Поліссі, Розточчі-Опіллі, в Лісостепу і Степу (на півдні рідше). В залежності від місцезростання рослини варіюють за характером опушення, розмірами листків і квіток. Для України вид раніше наводився під однією назвою: *Myosotis scorpioides* L. (Dobroczaeva 1981), або одночасно під двома назвами – *Myosotis palustris* (L.) L. і *Myosotis strigulosa* Rchb. (Dobroczaeva 1957, 1987), чи *Myosotis laxiflora* Rchb. і *Myosotis scorpioides* L. (Mosyakin & Fedoronchuk 1999). Включення *Myosotis strigulosa* Rchb. в синоніми *Myosotis nemorosa* Besser (Mosyakin & Fedoronchuk 1999) є помилкою.

Myosotis sparsiflora J.C.Mikan ex Pohl (*Myosotis sepium* Besser, nom. illeg.; *Strophostoma sparsiflorum* (C.Mikan ex Pohl) Turcz.)

- По всій Україні, включно з Кримом (у верхньому гірському поясі південного макросхилу при піднятті на яйлу, зрідка).

Myosotis stenophylla Knaf (*Myosotis montana* Besser, non Chaix ; *Myosotis suaveolens* sensu Popov, non Willd.)

- В західній передкарпатській частині України (Тернопільська та Івано-Франківська області). Тривалий час вид приймався за *Myosotis montana* Besser, описаний В. Бессером з Галичини (Тернопільської області). Але назва бессерівського виду виявилася омонімом, оскільки ще раніше під такою ж назвою Д. Чаїком був описаний зовсім інший західноєвропейський вид, назва якого нині вважається синонімом *Myosotis sylvatica* Ehrh. ex Hoffm. Від *M. sylvatica*, подільські рослини, що зростають на відкритих сонячних місцях, відрізняються нижчим ростом, вузьколанцетними або лінійноланцетними, спрямованими догори і більш-менш притиснутими листками, густішим опушенням, більшою кількістю гачкуватих волосків на чашечках тощо. Порівняння автентичних зразків *M. montana* Besser, що зберігаються в колекції Бессера (KW) з екземплярами з Богемії, які пізніше були описані Й. Кнафом під назвою *Myosotis stenophylla* Knaf, показує, що це один і той самий паннонсько-подільський вид, який суттєво відрізняється від середньоевропейського *M. sylvatica* (Dobroczaeva 1957). Тому включення *M. montana* Besser в синоніми *M. sylvatica* (Mosyakin & Fedoronchuk 1999) є явною помилкою. *Myosotis stenophylla* (= *M. montana* Besser, non Chaix) належить до групи близьких видів спорідненості *Myosotis alpestris* F.W.Schmidt aggr.

Myosotis stricta Link. ex Roem. & Schult. (*Myosotis arenaria* Schrad.; *Myosotis micrantha* auct. fl. ukr., non Pall. ex Lehm.; *Myosotis verna* Opiz)

- По всій Україні, включно з Кримом. Вид раніше (Dobroczaeva 1957, 1987, Mosyakin & Fedoronchuk 1999, Yena 2012) помилково наводився як *Myosotis micrantha* Pall. ex Lehm., назва якого є синонімом зовсім іншого виду – *Arnebia decumbens* (Vent.) Coss. & Kralir [= *Arnebia decumbens* (Vent.) Coss. & Kralik subsp. *decumbens*], який в Україні не зростає.

Myosotis sylvatica Ehrh. ex Hoffm. [*Myosotis sylvatica* Ehrh. ex Hoffm. subsp. *sylvatica*]

- В лісових, рідше лісостепових районах.

Myosotis ucranica Czern. (*Myosotis pineticola* Klokov & Des.-Shost.)

- В Правобережному та Лівобережному Лісостепу (Київська, Черкаська та Харківська області), зрідка. Вид раніше наводився під однією назвою – *Myosotis ucranica* Czern. (Dobroczaeva 1981), або одночасно під двома назвами – *Myosotis ucranica* Czern. і *Myosotis pineticola* Klokov & Des.-Shost. (Dobroczaeva 1957, 1987, Mosyakin & Fedoronchuk 1999).

?**Myosotis variabilis** P.Angelis [*Myosotis decumbens* Host subsp. *variabilis* (P.Angelis) Grau] (*Myosotis transsylvanica* Porcius; *Myosotis decumbens* auct. non Host)

- Вид, можливо, буде знайдено в Карпатах і західних районах, де найближчі місцезростання відомі з пограничних районів Румунії і Польщі. В Чеклісті (Mosyakin & Fedoronchuk 1999) наводиться як *Myosotis decumbens* Host, але типовий вид/підвид зростає лише в Скандинавії та країнах Західної Європи і в Україну не заходить.

NEATOSTEMA I.M.JONST.

Монотипний рід, поширений в країнах Середземномор'я і Передньої Азії.

Neatostema apulum (L.) I.M.Jonst. (*Lithospermum apulum* (L.) Vahl; *Lithospermum strigosum* M.Bieb.; *Myosotis apula* L.)

- В Криму (Південний берег Криму: від с. Симеїз до м. Алушта).

NONEA Medik.

Близько 45 видів, поширених в Європі, Північній Африці і Західній Азії. В Україні – 4 види.

Nonea echioides (L.) Roem. & Schult. (*Aipyanthus echioides* (L.) Steven; *Anchusa echioides* (L.) M.Bieb.; *Anchusa ventricosa* Sm.; *Lycopsis echioides* L.; *Nonea ventricosa* (Sm.) Griseb.)

- В Криму, як бур'ян. Вид раніше (Dobroczewa 1957, 1981, 1987) наводився як *Nonea ventricosa* (Sm.) Griseb.).

Nonea lutea (Desr.) DC. (*Anchusa lutea* M.Bieb., nom. illeg.; *Lycopsis lutea* Desr.; *Nonea ventricosa* Schmalh., non (Sm.) Griseb.)

- В Лівобережному Лісостепу (Луганська та Харківська області) і на півдні Степу (Донецька, Одеська та Херсонська, області), як занесено трапляється в Чернівцях (Tokaryuk et al. 2021).

Nonea pallens Petrovič (*Nonea pulchella* Pacz.)

- В Правобережному Степу (Херсонська область), рідко; як занесено – в Передкарпатті (м. Івано-Франківськ) та на півдні Правобережного Степу (Одеська область, м. Овідіюпіль).

Nonea pulla (L.) DC. [*Nonea pulla* (L.) DC. subsp. *pulla*] (*Anchusa pulla* (L.) M.Bieb.; *Lycopsis ampulosus* Gilib., nom. illeg.; *Lycopsis pulla* L.; *Lycopsis taurica* Ledeb.; *Lycopsis taurica* (Willd.) Ledeb., not validly publ.; *Nonea pulla* (L.) DC. var. *taurica* (Ledeb.) Kusn.; *Nonea rossica* Steven; *Nonea taurica* (Ledeb.) Ledeb.)

- В Криму, досить часто. Вид раніше наводився одночасно під трьома назвами: *Nonea pulla* (L.) DC., *Nonea rossica* Steven і *Nonea taurica* (Ledeb.) Ledeb. (Dobroczewa 1957, 1981, 1987, Mosyakin & Fedoronchuk 1999, Yena 2012).

OMPHALODES Mill.

Близько 11 видів, поширених в Середземномор'ї, Південній, частково Східній Європі, Західній Азії і, як інтродуковані рослини, в Західній і Північній Європі та в східній частині Північної Америки (Канада, провінція Квебек). В Україні – один вид. Ще два види, які раніше наводилися для України (*Omphalodes linifolia* (L.) Moench та *O. scorpioides* (Haenke) Schrank) зараз включені до складу інших родів: *Iberodes linifolia* (L.) M.Serrano, R.Carbajal & S.Ortiz (= *Omphalodes linifolia* (L.) Moench) та *Memoremea scorpioides* (Haenke) A.Otero, Jim.Mejias, Valcárcel & P.Vargas (= *Omphalodes scorpioides* (Haenke) Schrank).

*!**Omphalodes verna** Moench (*Cynoglossum omphaloides* L.)

- Зничавіло в садах і парках.

ONOSMA L.

Близько 330 видів, поширених в основному в Західній (півд.) та Південно-Східній Європі, країнах Середземномор'я, Передній і Центральній Азії до Гімалаїв і Східного Тибету. В Україні – 9 видів.

Onosma arenaria Waldst. & Kit. [*Onosma arenaria* Waldst. & Kit. subsp. *arenaria*] (*Onosma graniticola* Klokov)

- В Правобережному Злаково-Лучному Степу, рідко (Миколаївська область). Охороняється під назвою *Onosma graniticola* Klokov, як зникаючий вид (Perelik 2021).

Onosma borysthenica Klokov (*Onosma arenaria* auct. fl. ukr., non Waldst. & Kit.)

- В південних степових районах: від гирла Дунаю (Одеська область) до коси Обіточної (Запорізька область).

Onosma cinerea Schreb. (*Onosma taurica* Willd.; *Onosma taurica* Pall. ex Willd.; *Onosma stellulata* auct., non Waldst. & Kit., p. p.)

- В Західному Лісостепу, дуже рідко; в Криму, звичайно.

Onosma polychroma Klokov (*Onosma iricola* Klokov)

- В причорноморських та приазовських районах (Донецька, Луганська та Херсонська області).

Onosma polyphylla Ledeb. (*Onosma bifrons* Steven ex Ledeb.)

- В Криму, в основному в Передгір'ї та на Південному березі Криму (від берега мор'я до висоти 700–1000 м). Охороняється як вразливий вид (Perelik 2021).

Onosma rigida Ledeb. (*Onosma stellulata* auct. non Waldst. & Kit., p. p.)

- В Правобережному Злаковому Степу (Одеська область) та в Криму (лісостепова та гірська частини).

Onosma simplicissima L. (*Onosma tanaitica* Klokov)

- В південно-східній частині Лісостепу та Злаково-Лучному Степу: басейн Сіверського Дінця і Азовське узбережжя (Донецька, Луганська та Харківська області). Охороняється під назвою *Onosma tanaitica* Klokov, як неоцінений вид (Perelik 2021). Багато нових місцезростань (з вказівкою координат) наведено вже після виходу у світ Червоної книги України (Didukh 2009): Banik *et al.* 2019, Borovuk 2019, Bronskovsa & Bronskov 2019, Chusova 2019, Dyakova & Dyakov 2019, Filatova *et al.* 2019a,b, Tupikov 2019, Vasyliuk 2019, Vasyliuk & Shamala 2019.

Onosma tinctoria M.Bieb. (*Onosma pseudotinctoria* Klokov; *Onosma subtinctoria* Klokov)

- В лісостепових і степових районах та в степовому Криму. Рослини значно варіюють за розмірами квіток, листків, опушенням, що стало причиною опису «дрібних» видів.

Onosma visianii Clementi (*Onosma calycina* Steven ex Fisch., C.A.Mey. & Avé-Lall; *Onosma lipskyi* Klokov; *Onosma macrochaeta* Klokov & Dobroc.

- В Західному Лісостепу (Одеська, Чернівецька та Хмельницька області), Правобережному Злаковому Степу (Дніпропетровська, Миколаївська, Одеська області), Лівобережному Злаковому Степу (Херсонська область) та в Криму (Присивашся, Керченський півострів, Південний берег Криму: на схід від Алушти). Рослини значно варіюють за характером опушення.

PHACELIA Juss.

Близько 210 видів, поширених в дикому стані в Америці, переважно в західній частині Північної Америки і в Мексиці, але найбільша кількість видів представлена в Перу та Чілі. В Україні – один вид, що культивується.

Phacelia tanacetifolia Benth.

- Широко культивується як медоносна рослина, іноді трапляється в здичавілому стані, переважно в лісостепових районах.

PONTECHIUM Böhle & Hilger

Монотипний рід, виділений з роду *Echium* (*E. maculatum* L.) на основі молекулярних даних – спейсерного та ядерного (ITS1) аналізу послідовностей ДНК (Hilger & Böhle 2000). Поширений від середньої частини Польщі, на південь до Болгарії, Албанії, Греції, країн Південно-Східної Європи, Кавказу, Передньої Азії до Середньої Азії (Гірський Туркменистан).

Pontechium maculatum (L.) Böhle & Hilger (*Echium maculatum* L.; *Echium popovii* Dobroc.; *Echium rubrum* Jacq., nom. illeg.; *Echium rassicum* J.F.Gmel.)

- В лісостепових і степових районах, звичайно; зрідка в південній частині Полісся та в Криму (в середньому та нижньому гірських поясах). Раніше для України вид наводився під одним або двома назвами: як *Echium rubrum* Jacq. (Dobroczaeva 1957), *Echium rassicum* J.F.Gmel. і *Echium popovii* Dobroc. (Dobroczaeva 1981), *Echium popovii* Dobroc. і *Echium maculatum* L. (Dobroczaeva, 1987), або як *Echium popovii* Dobroc. і *Echium rassicum* J.F.Gmel. (Mosyakin & Fedoronchuk 1999).

PULMONARIA L.

18 видів, поширених в Європі, Сибіру і Північному Китаї. В Україні достовірно відомо 5 видів.

Pulmonaria angustifolia L. (*Pulmonaria azurea* Besser)

- В лісових та лісостепових районах, рідше в Степу: наводиться для околиць м. Дніпра (Дніпропетровська область), околиць сел Кринки та Киселівка (Полтавська область), околиць м. Херсона. Гібридизує з *Pulmonaria obscura* Dumort.

***Pulmonaria filarzkiana* Jáv. [*Pulmonaria rubra* Schott subsp. *filarzkiana* (Jáv.) Domin]**

- В Карпатах (верхній лісовий пояс та високогір'я).

***Pulmonaria mollis* J.F.Wolff ex Hornem. [*Pulmonaria mollis* J.F.Wolff ex Hornem. subsp. *mollis*] (*Pulmonaria angustifolia* Besser, nom. illeg.) (*Pulmonaria mollissima* auct. non A.Kern.)**

- В лісових і лісостепових районах Правобережжя, в Степу, зрідка.

***Pulmonaria obscura* Dumort. (*Pulmonaria officinalis* L. subsp. *obscura* (Dumort.) Murb.)**

- В лісових і лісостепових районах, рідше в Степу та в Гірському Криму.

***Pulmonaria officinalis* L. [*Pulmonaria officinalis* L. subsp. *officinalis*] (*Pulmonaria cordatofolia* Gilib., nom. illeg.; *Pulmonaria pauciflora* Gilib., nom. illeg.)**

- На заході країни (Івано-Франківська, Рівненська, Хмельницька області). За Д. Доброчаєвою (Dobroczajeva 1957, 1981), з групи видів *P. officinalis* L. aggr. на території України поширений лише один вид – *P. obscura*, рослина з темнозеленими, неплямистими листками з довгими черешками у прикореневих листків, а справжня *P. officinalis* може трапитися лише на крайній західній межі країни, куди вона може зайти з області основного свого ареалу – Південно-Західної Європи. У переглянутих мною численних гербарних зборів в КВ, визначених як *Pulmonaria officinalis* L., лише три гербарні зразки з впевненістю можна визначити як *P. officinalis*. Всі вони, як і передбачала Доброчаєва, зібрані в західному регіоні: «Івано-Франківська обл., Тисменецький р-н, заказник «Козакова Долина», кв. 16. 29.VII.2001, Т.Л. Андрієнко, № 139113»; «Рівненська обл., Костопільський р-н, Костопільське лісництво, кв. 1, дубово-грабовий ліс, 16.06.2003, Т.Л. Андрієнко, № 138429»; «Хмельницька обл., Чемеровецький р-н, околиці с. Романівка, товтра «Велика Бугаїха», біля вежі у грабовому лісі. 01.09.2001, О.О. Кагало, М.В. Скібіцька, № 088584».

***Pulmonaria rubra* Schott (*Pulmonaria transsilvanica* Schur)**

- В Карпатах (Закарпатська, Івано-Франківська області), Передкарпатті (Львівська область). Від близького виду *P. filarzkiana* Jáv., який іноді розглядають як підвид *P. rubra* Schott subsp. *filarzkiana* (Jáv.) Domin, відрізняється майже однаковою за довжиною пластинкою літніх прикореневих листків з черешком та меншим горішком, 3–4 мм завдовжки (у *P. filarzkiana* пластинка літніх прикореневих листків значно довша за черешок, а горішок близько 5 мм завдовжки).

RINDERA Pall.

Понад 30 видів, поширених в Центральній Європі, Середземномор'ї, Західній і Центральній Азії. В Україні – два види.

***Rindera tetraspis* Pall. (*Cynoglossum rindera* Pall., nom. superfl.; *Cynoglossum tetraspis* (Pall.) Greuter & Burdet; *Rindera laevigata* Roem. & Schult.)**

- На півдні Степу та в Степовому Криму, дуже рідко.

***Rindera umbellata* (Waldst. & Kit.) Bunge (*Cynoglossum umbellatum* Waldst. & Kit.; *Mattia umbellata* Schult.)**

- На півдні Степу (Одеська область; околиці м. Херсона), дуже рідко.

Rochelia Rchb.

Близько 22 видів, поширених в країнах Середземномор'я, Південно-Західної і Центральної Азії. В Україні – один вид.

***Rochelia retorta* (Pall.) Lipsky (*Lithospermum retortum* Pall.; *Rochelia stellulata* sensu Schmalh., non Rchb.)**

- Південна частина Степу, Правобережний і Донецький Лісостеп, зрідка; в Криму нерідко як бур'ян на перелогах і пасовищах.

Solenanthus Ledeb.

Близько 27 видів, поширених в горах Південної Європи, Північної Африки (Марокко), Кавказу, Середньої Азії, Ірані, Афганістані. В Україні – один вид.

***Solenanthus dubius* Fisch. ex C.A.Mey. (*Cynoglossum biebersteinii* (DC.) Greuter & Burdet; *Cynoglossum dubium* (Fisch. ex C.A.Mey.) Greuter & Stier; *Solenanthus biebersteinii* DC.)**

- В Криму (передгір'я та Гірський Крим).

SYMPHYTUM Tourn. ex L.

Близько 27 видів, поширених помірній і середземноморській частинах Європи і в Західній Азії. В Україні – 9 видів.

Symphytum asperum Lepech.

- По всій Україні, але зрідка, де трапляється в садах, парках, на полях як здичавіла рослина. Мало-азійсько-іранський вид, в Україні рослина є занесеною.

Symphytum bohemicum F.W.Schmidt [*Symphytum officinale* L. subsp. *bohemicum* (F.W.Schmidt)] Čelak.] (*Symphytum officinale* L. var. *bohemicum* (F.W.Schmidt) Pers.; *Symphytum officinale* L. var. *ochroleucum* DC.)

- В передгір'ях Карпат, рідко. В POWO 2024 і World Plants 2024 для України не наводиться. Від типового *S. officinale*, з яким його іноді синонімізують (Euro+Med 2024) відрізняється досить розгалуженими ширококрилатими стеблами від широкозбігаючих листків у верхній частині, з дуже тонкими боковими гілками та жовтувато-білим віночком. У типового *S. officinale* стебла вузькокрилаті, у верхній частині мало розгалужені, з дуже міцними гілками, а віночок бруднопурпуровий або фіолетовий, рідше жовтуватий (як атавізм).

Symphytum caucasicum M.Bieb.

- На півдні Криму, дуже рідко (наводиться лише для Південного берега Криму: околиці Нікітського ботанічного саду). Імовірно рослина занесена. Це кавказький вид і вважати його кримсько-кавказьким ендеміком (Dobroczewa 1957), є помилкою.

Symphytum cordatum Waldst. & Kit. ex Willd. (*Symphytum cordifolium* Baumg., *Symphytum pannonicum* Pers.)

- В лісових, рідше в західних лісостепових районах.

Symphytum officinale L. [*Symphytum officinale* L. subsp. *officinale*] (*Symphytum besseri* Zaver.; *Symphytum microcalyx* Opiz)

- Майже по всій материковій частині України, звичайно; в Криму, рідко (у верхньому гірському поясі і на Південному березі Криму: околиці Нікітського ботанічного саду). Гібридує з *S. cordatum* Waldst. & Kit. ex Willd. (такі гібридні форми з околиць Львова були описані Б. Блоцьким як *S. polonicum* Błocki (Dobroczewa 1981). Синонімами типового *Symphytum officinale* L. є *Symphytum besseri* Zaver. (Dobroczewa, 1987) та *Symphytum microcalyx* Opiz (Dobroczewa 1981, Mosyakin & Fedoronchuk 1999), під назвами яких вид раніше для України (окрім *S. officinale*), наводився.

*!**Symphytum peregrinum** Ledeb.

- Культивується як кормова і медоносна рослина, іноді дичавіє. Кавказький вид. Від *S. officinale* L., з яким його іноді синонімізують (POWO 2024), відрізняється незбігаючими на стебло верхівковими листками (стебло у верхній частині не крилате).

Symphytum tanaicense Steven (1851) (*Symphytum uliginosum* A.Kern. (1863); *Symphytum officinale* L. subsp. *uliginosum* (A.Kern.) Nyman)

- Розсіяно по всій Україні, але найбільше в басейнах Дніпра і Сіверського Дінця; в Закарпатті – в околицях м. Берегове. В POWO 2024 для України не наводиться, а лише для Австрії, Чехії, Швейцарії та східноєвропейської частини Російської Федерації – під назвою *Symphytum officinale* L. subsp. *uliginosum* (A.Kern.) Nyman (з синонімом *Symphytum tanaicense* Steven), що є явною помилкою, виходячи з пріоритету опублікування назв видів.

Symphytum tauricum Willd. (*Symphytum orientale* sensu Pallas, non L.)

- В Лісостепу (південь), Степу та в Криму.

Symphytum tuberosum L. subsp. **angustifolium** (A.Kern.) Nyman (*Symphytum angustifolium* A.Kern.; *Symphytum leonhardtianum* sensu Dobrocz. 1957, non Pugsley; *Symphytum popovii* Dobrocz.)

- В Закарпатських лісах, Західному Лісостепу, частково на Опіллі. Вид раніше для України наводився як *Symphytum leonhardtianum* Pugsley (Dobroczewa 1957), або як *Symphytum popovii* Dobrocz. (Dobroczewa 1981, Mosyakin & Fedoronchuk 1999). Від типового західноєвропейського *S. tuberosum* L. s. str. (subsp. *tuberosum*), відрізняється меншою кількістю стеблових листків, коротшими за трубочку віночка чашолистками, довшим віночком і меншими горішками.

ПОДЯКИ

Автор висловлює щиру подяку чл.-кор. НАН України С.Л. Мосякіну за консультації та цінні поради при написанні статті.

REFERENCES

- Angiosperm Phylogeny Group IV (2016). An update of the Angiosperm Phylogeny Group classification for the orders and families of flowering plants. *Botanical Journal of the Linnean Society* 181 (1): 1–20. <https://doi.org/10.1111/boj.12385>
- Banik, M.V., Savchenko, H.O., Ronkin, V.I. & Tupikov, A.I. (2019). *Findings of plants of the Red Book of Ukraine in the northeast of Ukraine*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). Vol. 1. Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 15–18. (in Ukrainian)
- Borovyk, O.M. (2019). *Findings of plants included in the Red Book of Ukraine in the Lughan region*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). Vol. 1. Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 60–75. (in Ukrainian)
- Bronskova, O.M. & Bronskov, O.I. (2019). *Findings of plant species listed in the Red Book of Ukraine in the regions of the steppe zone*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). Vol. 1. Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 76–83. (in Ukrainian)
- Chusova, O.O. (2019). *Findings of plants listed in the Red Book of Ukraine in the basin of the Krasna River*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). Vol. 1. Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 417–425. (in Ukrainian)
- Didukh, Ya.P. (2009). (ed.). *Red data book of Ukraine. Plant kingdom*. Kyiv: Globalkonsalting, 912 p. (in Ukrainian)
- Dobrochaeva, D.M. (1957). *Boraginaceae* Lindl. In: *Flora URSS*, Vol. 8. Kyiv: Editio Academiae Scientiarum USSR, 328–528. (in Ukrainian)
- Dobrochaeva, D.M. (1981). *Boraginaceae* Juss. In: *Flora partis europaeae URSS*, Vol.5. Leningrad: Nauka: 113–179. (in Russian)
- Dobrochaeva, D.M. (1987). *Boraginaceae*. In: *Opredelitel vysshikh rastenyi Ukrainy* (ed. Ju.N. Prokudin). Kiev: Naukova dumka, 266–278. (in Russian)
- Dyakova, O.V. & Dyakov, V.A. (2019). *Findings of plants of the Red Book of Ukraine in the Donetsk region*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). Vol. 1. Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 245–246. (in Ukrainian)
- Chase, M.W. & Reveal, J.L. (2009). A phylogenetic classification of the land plants to accompany APG III. *Botanical Journal of the Linnean Society* 161 (2): 122–127. <https://doi.org/10.1111/j.1095-8339.2009.01002.x>
- Chopyk, V.I. (1969). Floristic zoning of the Ukrainian Carpatians. *Ukrainian Botanical Journal* 26 (4): 3–15. (in Ukrainian)
- Chopyk, V.I. & Fedoronchuk, M.M. (2015). *Flora Ukrainae Carpaticeae*. Ternopil: TzOB «Terno-graf», 712 p. (in Ukrainian)
- Euro+Med Plant Base (2024). Euro+Med PlantBase – Preview of the new data portal <https://europlusmed.org>
- Fedoronchuk, M.M. (2022a). Ukrainian flora checklist. 1: family *Lamiaceae* (Lamiales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* 18 (1): 5–27. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2022-18-1-1> (in Ukrainian)
- Fedoronchuk, M.M. (2022b). Ukrainian flora checklist. 2: family *Fabaceae* (Fabales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* 18 (2): 97–138. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2022-18-2-1> (in Ukrainian)
- Fedoronchuk, M.M. (2022c). Ukrainian flora checklist. 3: family *Apiaceae* (= *Umbelliferae*) and *Araliaceae* (Apiales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* 18 (3): 203–221. <https://doi.org/https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2022-18-3-1> (in Ukrainian)
- Fedoronchuk, M.M. (2022d). Ukrainian flora checklist. 4: family *Rosaceae* (Rosales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* 18 (4): 305–349. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2022-18-4-1> (in Ukrainian)
- Fedoronchuk, M.M. (2023a). Ukrainian flora checklist. 5: family *Caryophyllaceae* s. l. (incl. *Illecebraceae*) (Caryophyllales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* 19 (1): 5–57. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2023-19-1-1> (in Ukrainian)
- Fedoronchuk, M.M. (2023b). Ukrainian flora checklist. 6: family *Crassulaceae*, *Grossulariaceae*, *Haloragaceae*, *Saxifragaceae* (Saxifragales, Angiosperms), and *Convolvulaceae* (incl. *Cuscutaceae*), *Solanaceae* (Solanales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* 19 (2): 141–168. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2023-19-2-1> (in Ukrainian)
- Fedoronchuk, M.M. (2023c). Ukrainian flora checklist. 7: family *Caprifoliaceae* s. l. (incl. *Dipsacaceae*, *Linnaeaceae*, *Valerianaceae*), *Viburnaceae* s. l. (incl. *Adoxaceae*, *Sambucaceae*) (Dipsacales, Angiosperms), and *Lythraceae* (incl. *Punicaceae*, *Trapaceae*), *Onagraceae*, *Myrtaceae* (Myrtales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* 19 (3): 243–271. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2023-19-3-1> (in Ukrainian)
- Fedoronchuk, M.M. (2023d). Ukrainian flora checklist. 8: Families *Ebenaceae*, *Primulaceae* (Primulales, Angiosperms), and *Actinidiaceae*, *Ericaceae* (Ericales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* 19 (4): 341–357. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2023-19-4-1> (in Ukrainian)
- Fedoronchuk, M.M. (2024a). Ukrainian flora checklist. 9: families *Cistaceae*, *Malvaceae* (incl. *Tiliaceae*) and *Thymelaeaceae* (Malvales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* 20 (1): 5–18. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2024-20-1-1> (in Ukrainian)

- Fedoronchuk, M.M. 2024b. Ukrainian flora checklist. 10: families *Euphorbiceae*, *Phyllanthaceae* (Euphorbiales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* **20** (2): 111–123. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2024-20-2-1> (in Ukrainian)
- Fedoronchuk, M.M. 2024c. Ukrainian flora checklist. 11: families *Geraniaceae* (Geraniales), and *Linaceae* (Linales, Angiosperms). *Chornomorski Botanical Journal* **20** (3): 231–241. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2024-20-3-1> (in Ukrainian)
- Filatova, O.V., Nadtochy, H.S. & Vovk, O.H. (2019a). *Findings of plants listed in the Red Book of Ukraine in the forest-steppe zone of the Kharkiv region*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). Vol. **1**. Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 391–416. (in Ukrainian)
- Filatova, O.V., Nadtochy, H.S. & Vovk, O.H. (2019b). *Findings of plants listed in the Red Book of Ukraine in the Kharkiv region*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). – Vol. **1**. Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 417–425. (in Ukrainian)
- Hilger, H.H. & Böhle, U.-R. (2000). *Pontechium*: a new genus distinct from *Echium* and *Lobostemon* (*Boraginaceae*). *Taxon* **49** (4): 737–746. <https://doi.org/10.2307/1223974>
- Moysiienko, I.I., Shnyder, O.I., Levon, A.F., Chorna, H.A., Volutsa, O.D., Lavrinenko, K.V., Kolomyichuk, V.P., Shol, G.N., Shevera, M.V., Borovyk, D.V., Vynokurov, D.S., Zviahintseva, K.O., Kalashnik, K.S., Kazarinova, H.O., Levchuk, L.V., Skobel, H.O., Tarabun, M.O., Gerasimchuk, G.V., Lyubinska, L.G., Bezsmertna, O.O., Bondarenko, H.M., Mamchur, T.V. & Pashkevych, N.A. (2022). Notes to vascular plant in Ukraine I. *Chornomorski Botanical Journal* **19** (1): 76–93. <https://doi.org/10.32999/ksu1990-553X/2023-19-1-3>
- Mosyakin, S.L. & Fedoronchuk, M.M. (1999). *Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist*, Kiev, 345 p. <http://dx.doi.org/10.13140/2.1.2985.0409>
- Mosyakin, S.L. (2013). Families and orders of Angiosperms of the flora of Ukraine: a pragmatic classification and placement in the phylogenetic system. *Ukrainian Botanical Journal* **70** (3): 289–307. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj70.03.289> (in Ukrainian)
- Onyshchenko, V.A., Mosyakin, S.L., Korotchenko, I.A., Danylyk, I.M., Burlaka, M.D., Fedoronchuk, M.M., Chorney, I.L., Kish, R.Ya., Olshanskyi, I.H., Shiyani, N.M., Zhygalova, S.L., Tymchenko, I.A., Kolomyichuk, V.P., Novikov, A.V., Boiko, G.V., Shevera, M.V. & Protopopova, V.V. (2022). *IUCN Red List categories of vascular plant species of the Ukrainian flora*. Ed. V.A. Onyshchenko, Kyiv: FOP Huliaeva V.M., 198 p.
- Otero, A., Jiménez-Mejías, P., Valcárcel, V. & Vargas, P. (2014). Molecular phylogenetics and morphology support two new genera (*Memoremea* and *Nihon*) of *Boraginaceae* s. s. *Phytotaxa* **173** (4): 241–277. <https://doi.org/10.11646/phytotaxa.173.4.1>
- Otero, A., Vargas, P., Valcárcel, V., Fernández-Mazuecos, M., Jiménez-Mejías, P. & Hipp, A.L. (2019). A snapshot of progenitor-derivative speciation in action in *Iberodes* (*Boraginaceae*). <https://doi.org/10.1101/823641>
- Perelik vydiv Roslyn ta grybiv, szo zanosiatia do Chervonoj knyhy Ukrainy (roslynni swit), zatverdzenoho nakazom Ministerstva zakhystu dovkilia i pryrodnykh recursiv Ukrainy N 111 vid 15.02.2021 (in Ukrainian)
- Powo (2024). *Plants of the World Online*. Facilitated by the Royal Botanic Gardens, Kew. URL: <http://www.plantsoftheworldonline.org> (Accessed 15 July 2024 and 25 August 2024).
- Reveal, J.L. (2012). An outline of a classification scheme for extant flowering plants. *Phytoneuron* **37**: 1–221.
- Reveal, J.L. & Chase, M.W. (2011). APG III: bibliographical information and synonymy of Magnoliidae. *Phytotaxa*, **19**: 71–134. <https://doi.org/10.11646/phytotaxa.19.1.4>
- Shelyag-Sosonko, Yu.R. (ed.) (1985.) *Priroda Ukrainsoi SSR. Rastitelnyi mir*. Kiev: Naukova dumka, 208 p. (in Russian)
- Timoshenkova, V.V. (2019). *Some information about the distribution of plant species included in the Red Book of Ukraine on the territory of Kharkiv and Luhansk regions*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). Vol. **1**. – Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 345–352. (in Ukrainian)
- Tokaryuk, A., Volutsa, O., Chorney, I., Iakushenko, D. & Korshan, K. (2024). Addition to the alien fraction of the flora of city Chernivtsi. In: Synanthropization of plant cover of Ukraine: IV All-Ukrainian Scientific Conference (September 11–12, 2024, Kyiv, Bila Tserkva). Collection of scientific articles. Kyiv: [b. v.], 150–155. (in Ukrainian)
- Tupikov, A.H. (2019). *Findings of plant species listed in the Red Book of Ukraine in Kharkiv and Donetsk regions*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). Vol. **1**. Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 376–381. (in Ukrainian)
- Vasyliuk, O.V. (2019). *Findings of plants, fungi and lichens of the Red Book of Ukraine, in the regions of the steppe zone*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). Vol. **1**. Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 100–121. (in Ukrainian)
- Vasyliuk, O.V. & Shamala, M.M. (2019). *Distribution of plant species of the Red Book of Ukraine in the Lutugin district of the Luhansk region*. In: Findings of plants and fungi of the Red Book and the Berne Convention (Resolution 6). Vol. **1**. Kyiv – Chernivtsi: Druk Art, 154–161. (in Ukrainian)
- World Plants (2024). *A complete, synonymic checklist of the Higher Plants of the World*. <https://www.worldplants.de/world-plants-complete-list/complete-plant-list> (Accessed 15 July 2024 and 25 August 2024).
- Yena, A.V. (2012). *Spontaneous flora of the Crimean Peninsula*. Simferopol: N. Orianda Publ., 232 p. (in Russian)

РЕЗЮМЕ

Федорончук, М.М. (2024). Чекліст флори України. 12: родина *Boraginaceae* (incl. *Heliotropiaceae*; *Hydrophyllaceae*) (Boraginales, Angiosperms). *Чорноморський ботанічний журнал* 20 (4): 361–377. doi: 10.32999/ksu1990-553X/2024-20-4-1

У флорі України родина *Boraginaceae*, з включенням до її складу *Heliotropiaceae* (роди *Heliotropium*, *Argusia*) та *Hydrophyllaceae* (рід *Phacelia* J) налічує 32 роди і 100 видів (разом з культивованими). Ще два види потенційно можуть бути знайдені на території України (*Myosotis variabilis*, *Pulmonaria officinalis*). Рід *Anchusa* представлений 12 видами, куди включені також два види роду *Lycopsis* (*L. arvensis* = *Anchusa arvensis*; *L. orientalis* = *A. ovata*). *Anchusa popovii*, що раніше цитувалася в українській таксономічній літературі як окремий вид, є таксономічним синонімом *A. ochroleuca*. Синонімом *Buglossoides rochelii* є *Buglossoides czernjajevii*. Новими для флори України є роди *Cynoglottis*, виділений з роду *Anchusa* (*Cynoglottis barrelieri* = *Anchusa barrelieri*), *Iberodes*, виділений з роду *Omphalodes* (*Iberodes linifolia* = *Omphalodes linifolia*, що культивується), *Memoremea*, також виділений з роду *Omphalodes* (*Memoremea scorpioides* = *Omphalodes scorpioides*) та *Pontechium*, виділений з роду *Echium* (*Pontechium maculatum* = *Echium maculatum*). *Argusia sibirica* (= *Tournefortia sibirica*) розглядається у складі роду *Heliotropium* (*H. sibiricum*). *Lappula semicincta*, що раніше цитувалася в українській таксономічній літературі як окремий вид, є таксономічним синонімом *L. heteracantha*. В Україні достовірно відомо 19 видів роду *Myosotis*. *Myosotis laxa* є північноамерикансько-норвезьким видом/підвидом і для України наводився помилково (замість *Myosotis cespitosa*). Синонімами *Myosotis scorpioides* є *M. laxiflora* та *M. strigulosa*, що наводилися як окремі види. Вид *Myosotis stricta* раніше для України помилково наводився як *Myosotis micrantha*, назва якого є синонімом зовсім іншого виду – *Arnebia decumbens*, який в Україні не зростає. В Карпатах і західних районах можливо буде знайдено *Myosotis variabilis* (*Myosotis decumbens* subsp. *variabilis*), який в Чеклісті помилково наводиться як *Myosotis decumbens*. Але типовий вид/підвид зростає лише в Скандинавії та країнах Західної Європи і в Україну не заходить. Значні номенклатурні зміни відбулися в роді *Onosma*. Зокрема, таксономічним синонімом *Onosma arenaria* є *O. graniticola*. Синонімом *Onosma simplicissima* є *O. tanaitica*. Синонімами *Onosma tinctoria* є *O. pseudotinctoria* та *O. subtinctoria*. Синонімами *Onosma visianii* є *O. lipskyi* і *O. macrochaeta*. Номенклатурні зміни є також у роді *Symphytum*. Синонімами типового *Symphytum officinale* є *S. besseri* та *S. microcalyx*. Назва *Symphytum popovii* є синонімом *S. tuberosum* subsp. *angustifolium*. Від типового західноєвропейського *Symphytum tuberosum* subsp. *tuberosum* відрізняється меншою кількістю стеблових листків, коротшими за трубочку віночка чашолистками, довшим віночком і меншими горішками.

Ключові слова: анований список, поширення, вид, підвид, рід, родина, систематика, номенклатура, синоніми, гербарні зразки.